

Propagandistic and Political Approaches Overcoming in Representing Foreign Experience of Future Teachers' Training in Ukrainian Educational Magazines during the So-Called Time of "Pluralism and Transparency" (1985-1991)

Yurii Konovalenko

Postgraduate student,

Dragomanov National Pedagogical University (Kyiv, Ukraine)

Abstract

The author analyzes changes and peculiarities of representing the pedagogical experience of foreign countries in pedagogical periodicals of the Soviet Ukraine during the times of perestroika (1985–1991) when tendencies of overcoming political and propagandistic approaches began to be apparent in the printed media. The author discovers pedagogical possibilities of using foreign innovations borrowed from the press and applied in practice of future teachers' training during dynamic political changes of the described period. The author gives and describes some examples of articles from the Ukrainian magazine "Soviet School" and other publications of educational periodicals.

Keywords: pedagogical periodicals, newspapers, magazines, columns, publications, foreign experience, future teachers' training, pedagogical practice, perestroika, conceptions.

Актуальність статті. Українські педагогічні періодичні видання у перебудовний період (1985–1991 рр.) почали звертатися до окремої тематики щодо вивчення та запозичення світового досвіду підготовки вчителя, яка стала домінуючою, а за спрямованістю – новаторською. У своїй публікації Л.В.Петько (1987 р.) наголошує на необхідності підготовки нового вчителя для української школи, вивченні зарубіжного досвіду з метою практичної організації перебудови школи, оновлення форм і методів навчально-виховної роботи, де наголошує: «...як не прикро, а слід визнати – школа дуже консервативна [10, с. 60]». Автор пише і про контроль, під який підпала школа у час впровадження шкільної реформи і ставить риторичне питання: «Беззаперечно, контроль потрібен. Але який?» – і наводить факти: «У 1986/87 навчальному році нашу школу перевіряли: обком комсомолу – військово-патриотичне виховання; райком комсомолу – естетичне виховання, будинок саносвіти – протиалкогольну пропаганду, райвиконком – профілактичну роботу по запобіганню наркоманії і роботу в мікрорайоні, облвню – роботу з учнями, схильними до правопорушень; обком комсомолу – спортивно-масову роботу; інспекція у справах неповнолітніх – роботу з неблагополучними сім'ями. Отже, вісім перевірок. Усі

можуть відзвітувати: у школі були, з усією строгістю спитали, дали вказівки... А наслідки? [10, с. 65]». У площині нашого наукового пошуку ми спілкувалися з автором і дізналися, що на цю статтю було негативне реагування з облвно, навіть телефонували до редакції журналу «Радянська школа»: хто дозволив друкувати статтю «На шляху перебудови» (1987) і чому публікація не була погоджена з облвно.

Своєрідне явище, або навіть, феномен плюралізму який прийшов в Україну не лише на сторінки преси, але й у відносини та педагогічні методики, сприяли саме такі публікації в журналі «Радянська школа», газеті «Радянська освіта». В них, хоч і з ідеологічним «напиленням», зате вже широко розповідалось про устрій і програми американських університетів та педагогічних коледжів, у яких дотримуються різноманітних теоретичних концепцій при структуруванні змісту освіти [2, с. 90-94].

Наші колеги з близького зарубіжжя також піддали контент-аналізу публікації на базі п'яти видань у площині опублікованого матеріалу в пресі щодо феномену ідентичності: етнокультурна ідентичність, культурна ідентичність, національна ідентичність (Ю.В.Ставропольський [14]).

Виклад основного матеріалу. Висвітленню досвіду підготовки вчителя у капіталістичних країнах присвячена низка робіт, серед яких можна назвати вчених, які вивчали досвід Сполучених Штатів Америки: А.В.Булай, Г.Д.Дмитрієв, В.Б.Євтух, О.П.Ковязіна, Т.С.Кошманова, М.І.Мірошниченко, І.Г.Тараненко, Н.І.Чорна, В.М.Чорний, О.В.Шамшур. та ін. активно розміщують свої статті у вітчизняних педагогічних періодичних часописах. І хоча кожна з публікацій ще не позбавлена політичного забарвлення та поданий фактаж розрахований для вдумливого читача або фахівця, беззумнівно вони стають джерелом важливої професійної інформації і могли слугувати фаховим орієнтиром.

Якщо аналізувати заголовки публікацій того часу: «Тестування, як інструмент соціальної і расової селекції в школах США», «Прогрес і невігластво», «Загальне ядро знань і диференціація змісту освіти у старшій середній школі США», «Проблеми змісту освіти американської школи в період реформи 80-х років», «Програми етнічної спадщини та білінгвізму в школах США», «Сучасні концепції змісту освіти в буржуазній педагогіці США», «Реальність і невтішні перспективи» та ін., зазначимо, що вони не позбавленні політичного забарвлення [1, с. 90-92]».

По суті, кожна із статей є ідеологічним посилом, але значення цих матеріалів значно більше, ніж, як здавалося б, спрямоване на політичне «промивання мізків». «Складанням стандартизованих тестів займаються спеціалізовані компанії. Так звана «тестова індустрія» має оборот капіталу понад 200 млн. доларів на рік [8, с. 113]. Серед найбільших компаній – «Едюкейшн тестінг сервіс». До її програми входить понад 130 видів різних тестів, включаючи інтелектуальні за шкалою Стенфорда–Біне [9, с. 3]. До матеріалів і результатів тестування нікого не допускають. Компанії, що створюють тести, старанно оберігають свої таємниці. Досліджувані одержують на руки тільки цифровий результат без пояснення допущених ними помилок. Як свідчить американський педагог Мітчел Лазарус, «атмосфера військової секретності оточує освітні тести сьогодні. Батьки не мають доступу до тестів, які відіграють важливу роль у визначенні майбутнього їхніх дітей, і громадськість також не може судити про те, наскільки правильно проводяться іспити. Тестова індустрія має великі переваги при захисті, оскільки лише втаємничені критики мають доступ до матеріалів [5, с. 92-94]».

Проте, за нібито викривальними фактами, педагогічна громадськість отримує важливу інформацію про специфіку організації тестування, яке у цей період вже стукає в двері української вищої і середньої школи. У цей період, коли інтерес до світових педагогічних технологій в Україні зростає, кількість матеріалів про підготовку вчителя у зарубіжжі збільшується, наші освітяни отримують можливість через педагогічну періодику [6, с. 2] ознайомитись з такими формами підготовки вчителя: «школи професійного розвитку», «рефлекторне викладання», «кооперативне навчання», «мікро викладання», «міні курси», «лабораторні методи підготовки вчителя», «конструктивістські методи підготовки вчителя», «педагогічні ситуації (case study), як метод підготовки вчителя» [12; 13], що були поширеними і активно використовувалися у Сполучених Штатах Америки

Отже, здійснивши змістовий аналіз української педагогічної періодици 1985–1991 років, в яких були надруковані матеріали щодо підготовки вчителя в США, ми дійшли висновку, що у цей період спостерігається вплив екзистенціалізму і соціал-конструктивістських концепцій філософського аналізу, а також простежується поступове зростання інтересу до концепцій когнітивних досліджень.

На сторінках української педагогічної періодичної преси в кінці 1980-х років простежується активний інтерес до вивчення досягнень країн-лідерів у педагогічній освіті, зокрема, Японії. Такі педагогічні часописи як «Початкова школа» та «Дошкільне виховання» звертають увагу щодо зарубіжного досвіду підготовки вчителя здебільшого на поглибленні психологічної підготовки майбутнього педагога, особливо – вчителя початкових класів, який мусить закласти на все життя людини стремління до знань і бажання вчитись. До речі, професор О.В.Матвієнко окреслює важливість підготовки не тільки учителя-класовода для початкової школи, але й вихователя, який перебуває з дітьми після навчального процесу і проводить з ними подальшу науково-виховну роботу [11].

З огляду на це, успіхи в освіті вважаються в Японії синонімом успіхів у житті. І для більшості учнів – це єдиний шлях для досягнення соціальних та матеріальних вершин. Звідку роль вчителя у японському суспільстві і ставлення до його підготовки особливі. Це підкреслює на сторінках газети «Радянська освіта» Г.Зарічанський: «Учитель бере на себе вирішення лише найскладніших питань. Все це робиться для того, щоб учні поважали один одного. І першими помічниками в цьому є вчителі, які не розподіляють дітей, як це робиться в багатьох країнах, на учнів здібних, малоздібних і взагалі нездібних, оскільки вважають, що школярі можуть засвоїти запропоновану їм шкільну програму. Функціонує японська школа під кількома девізами: «Успіх досягається невтомною працею», «Якщо ти не встигаєш, вперто працюй над собою», «Працювати на межі своїх можливостей». Девізи ці спрямовані на те, щоб дитина в школі навчилася справжньої старанності і відповідальності за справу, тож і у майбутньому, – на виробництві людині буде легше [3, с. 3]. Маленький японський школярик складає жорсткі вступні іспити до вступу в середню школу другого ступеня. А далі – в коледж, університет, тобто екзамени постійно переслідують його. З-за цього, японський навчальний процес орієнтовано не на творче оволодіння знаннями, а на те, щоб запам'ятати суму інформації, що знадобиться на екзаменах.

Варто звернути увагу на цікавий публіцистичний прийом, коли, знайомлячи педагогічну громадськість України з перевагами і проблемами японської «школи успіху», автор звертається до читача з визначенням його права на оцінку. «Загальна структура японської школи, досить схожа на американську. Однак це стосується лише

формальної її будови. А щодо змісту, то є абсолютно унікальною, оскільки соціальна історія японців і японські соціальні цінності ніколи не можна порівнювати із зарубіжними стандартами. Треба наголосити, що японці завжди відрізнялися своїм прагненням до знань. Тому допитливість – одна з характерних рис їхнього національного характеру. В їхній школі, особливо початковій, завжди виховувалася повага до батьків та людей похилого віку, віра в друзів. Таке виховання залишає в свідомості японців на багато років. Науковець підкреслює: «Японці вважають, що з отриманням диплома освіта лише починається. Свідченням цього є висока ефективність дослідницьких груп молодих учених, які діють у рамках японських корпорацій, особливо в галузі прикладної науки. Щоправда, будь-які крайнощі мають як переваги, так і недоліки. Наприклад, активне втручання корпорацій у підготовку кваліфікованих спеціалістів негативно позначилося на розвитку університетів країни. За свідченням американського журналу «Ю. С. ньюс енд Уорлд ріпорт», вони поступаються університетам Західної Європи та Сполучених Штатів [3, с. 3]».

Звернемося до сторінок педагогічної газети «Радянська освіта», де за цей період створюється і регулярно виходить рубрика «За матеріалами зарубіжної преси». Для наведення фактів Г. Зарічанський в публікації про освіту Японії використовує широко матеріали різних зарубіжних видань, аргументуючи свою позицію: «Нині, – писав американський журнал «Ю.С. ньюс енд Уорлд ріпорт», – у світі дедалі гучніше чути голоси, що виступають за перегляд системи освіти. Поки що мало хто знає, з якого кінця підступитися до розв'язання цієї проблеми. Зростає кількість прихильників реформи і в Японії. Вони вважають, що надмірні навантаження, тягар екзаменів, орієнтація на запам'ятовування в ході навчального процесу збільшують кількість людей, нездатних мислити самостійно й творчо. Японські спеціалісти говорять: «Протягом ста років ми докладали значних зусиль, щоб наздогнати Захід у питанні освіти. Ми досягли цього, але нині стоїмо перед новими проблемами [3, с. 3]».

Отже, постає питання – які фактори вважаються основоположними в пошуку інноваційних шляхів формування майбутнього педагога?

Значний внесок до скарбниці світового досвіду підготовки вчителя становлять публікації і про діяльність вищої педагогічної школи в країнах, що розвиваються. У публікаціях журналу «Радянська школа» в пору гласності активно обговорювалися

стан, специфіка і своєрідні знахідки в справі підготовки вчителя такої багатонаселеної країни, як Індія. Автор Т.Г.Карлова у статті «Освіта Індії: успіхи і труднощі» розглянула проблему у причинно-наслідковому напрямі, спираючись на фактичний матеріал. Зокрема, вона акцентувала увагу на тому, що «загальне керівництво діяльністю всіх закладів народної освіти, яке здійснює галузеве міністерство, значною мірою має консультативний характер і стосується актуальних питань упорядкування навчальних планів, програм, строків та характеру роботи, підготовки педагогічних кадрів, шкільного будівництва тощо. Ці рекомендації перетинаються з настановами міністерства і департаментів у штатах країни, які визначають політику в галузі освіти відповідно до конкретних умов. Однак кожна школа по-своєму організовує навчальний процес, складає плани, обирає власний режим роботи, а також форму одягу. Адміністрація самостійно вирішує питання добору педагогічних кадрів, умови і оплати праці тощо. Відсутність науково обгрунтованої централізованої системи освіти, соціально-економічні, демографічні та ряд інших факторів позначаються на стані всіх ланок народної освіти. До того ж, авторка статті акцентує увагу на тому, що сучасна педагогічна освіта в Індії здійснюється у відповідних коледжах, інститутах і на факультетах університетів. Головне її завдання сьогодні сформульовано самими індійськими спеціалістами: Школа, коледж, або університет – це спільність учнів і викладачів, об'єднаних відповідною справою – збереженням, примноженням та передачею знань для практичного використання майбутніми поколіннями [4, с. 92-94]. Державі необхідні спеціалісти здатні не лише навчати дітей, а й готувати всебічно розвинених, кваліфікованих учителів, які зможуть перетворити школу на центр виховної, культурної і громадської діяльності. Особливого значення надається формуванню нової людини, переконаного патріота, відданого своєму народові, ідеалам національного визволення і національної єдності, що дуже співзвучно з сучасними українськими реаліями.

Міністерство освіти Індії з метою підвищення ролі і місця вчителя у системі народної освіти індійського суспільства, вдосконалення мережі педагогічних закладів та їх діяльності, запропонувало урядам штатів план розвитку педагогічної освіти. Цей план враховував регіональні особливості кожного штату і визначив розміри потрібної йому фінансової допомоги [7, с. 5]. Пізніше загальноіндійська

комісія з освіти рекомендувала здійснити такі заходи: організувати навчання державних службовців (не педагогів, яких можна перекваліфікувати на вчителів), покращити підготовку вчителів; переглянути чинні програми і систему екзаменів. У багатьох штатах було запроваджено безкоштовне навчання в педагогічних коледжах. А для подолання гострої потреби в учительських кадрах та зменшення їхнього навантаження було засновано Інститут моніторів – помічників учителів із числа учнів. У своб чергу, з метою заохочення дівчат до вступу в педагогічні навчальні заклади встановили пільги (безплатне навчання, забезпечення транспортом учнів із віддалених сільських районів тощо). Незважаючи на деякі розбіжності, майже в усіх педагогічних навчальних закладах введено теорію і методику викладання, психологію (дитячу і педагогічну), суспільно корисну працю, мистецтво, ремесло. Обов'язковою є педагогічна, суспільна, виробнича практика студентів, результати якої відповідно оцінюються [4, с. 92-94].

Описане нами джерело вже не містить елементи пропаганди, до яких звик український читат. Це вже нова форма подачі матеріалів про зарубіжний досвід, в якій подається фахова інформація про те, що кожен педагогічний коледж має тісні зв'язки з найближчим центром, який спрямовує його роботу. Наприклад, регіональний коледж у м. Майсорі (шт. Карнітака) спрямовує діяльність понад 30 невеликих коледжів, призначає до них на роботу своїх випускників, поширює передовий досвід учителів. Для півдня Індії він є зональним центром науково-педагогічної та навчальної діяльності.

Також в Індії поширюється і форма педагогічної освіти на заочних і вечірніх курсах, паралельно з розвитком мережі педагогічних навчальних закладів і збільшенням контингенту студентів. Для підвищення кваліфікації працюючих учителів організуються довгострокові (літні) та короткострокові (кількатижневі) курси, під час яких вони відвідують відкриті уроки кращих педагогів, беруть участь у тижнях освіти, семінарах, дискусіях, консультаціях, ознайомлюються з матеріалами педагогічних виставок тощо [4, с. 92-94].

Висновком з відстежених і проаналізованих нами публікацій в українській фаховій періодиці, так званого періоду плюралізму і гласності, може слугувати те, що вони долають політичне і пропагандистське спрямування, стають професійними та

іноваційними. Досліджуваний період стосовно світового досвіду підготовки вчителя на шпальтах української періодичної педагогічної преси можна вважати специфічним і неповторним. Оскільки саме з 1985 по 1991 рр. ще за радянської системи завдяки галузевій періодиці відбувся злам усталених норм закритого радянського суспільства, авторитарної і самої радянської педагогіки. Українська вища педагогічна школа збагатилась новими педагогічними технологіями. Цей період став базовим, забезпечив філософські передумови розбудови вищої педагогічної школи незалежної України та підготовки нового вчителя для національної школи. Спрямованість газетних і журнальних статей ставала підґрунтям не стільки для запозичень, а для власних інновацій науковців-практиків.

References

1. Aleksyuk A. M., *Al'ternatyva pidhotovky vchyteliv u USA* [Alternative of Teachers' Training in the USA] / A. M. Aleksyuk, I. A. Tahunova // *Radyans'ka shkola* [Soviet School] – 1985. – Number 9. – PP. 90-92.
2. Dmytriyeu H. D., *Suchasni kontseptsiiyi zmistu zahal'noyi seredn'oyi osvity v burzhuazniy pedahohitsi USA* [Modern Conceptions of Content of Secondary Education in Bourgeois Pedagogics of the USA] / H. D. Dmytriyeu // *Radyans'ka osvita* [Soviet School] – 1987. – September 28. – Number 78. – P. 2.
3. Zarichans'kyu H., *Yapons'ka shkola: za i proty* [Japanese School: Pros and Cons] / H. Zarichans'kyu // *Radyans'ka osvita*. – 1988. – March 4. – Number 19. – PP. 3.
4. Karlova T. H., *Osvita v Indiyi: uspikhy i trudnoshchi* [Education in India: Successes and Difficulties] / T. H. Karlova // *Radyans'ka shkola* [Soviet School] – 1986. – Number 1 – PP. 92-94.
5. Taranenko I. H., *Testuvannya yak instrument sotsial'noyi i rasovoyi selektsiyyi v shkolakh USA* [Testing as an Instrument of Social and Racial Selection in Schools of the USA] / I. H. Taranenko // *Radyans'ka shkola* [Soviet School] – 1987. – Number 2. – PP. 92-94.
6. Shapovalov O., *Real'nist' i nevtishni perspektyvy* [Reality and Inconsolable Perspectives] / O. Shapovalov // *Radyans'ka osvita* [Soviet School] – 1987. – September 29 – Number 78. –P. 2.

7. Education in India, 1974–1976 // New Delhi. – 1977. – P. 5.
8. Rioux W., You Can Improve Your Childs School / W. Rioux // Simon and Schuster, N. Y. – 1980. – PP. 111 – 124.
9. Tests can't solve problem // U. S. News and World Report. – 1986. – May, 19. – P. 2–3.
10. Pet'ko L. V., *Na shlyachu perebudovy* [On the Way of Perestroika] / L. V. Pet'ko // *Rad. Shkola* [Soviet School]. – 1987. – Number 11. – PP. 60–65.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7849>
11. Matvienko O. V., Theoretical Basics of Preparation of Teachers to Pedagogical Interaction with Children of Various Age / O. V. Matvienko // Intellectual Archive, 2014. – September. – Volume 3. – Number 5. – Toronto: Shiny Word Corp. – P. 105–117.
12. Petko L. V., *Vikoristannya keys-metodu u formuvanni profesinyo orientovanogo inshomovnogo navchalnogo seredovischa* [Using the case method in the formation of professionally oriented foreign language teaching environment] / L. V. Petko // *Prepodavanie yazykov v vyisshih uchebnyih zavedeniyah na sovremennom etape. Mezhpredmetnyie svyazi : Tr. XIX-oy Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii, HNU imeni V. N. Karazina, 4-5 chervnya 2015 r.* [Teaching Languages in Institutions of Higher Learning at the Modern Stage. Intersubject Relations: Works of the 19th International Scientific and Practical Conference, V. N. Karazin Kharkiv National University, June 4-5, 2015]. Kharkiv: Harkivskiy natsionalniy universitet imeni V.N. Karazina, 2015. – PP. 109–111.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7448>
13. Pet'ko L. V., *Osobystist'. Socium. Navchal'ne Seredovyshhe* [Personality. Socium. Teaching Environment] / *Gumanitarnyj visnyk DVNZ «Perejaslav-Hmel'nyc'kyj derzhavnyj pedagogichnyj universytet imeni Grygorija Skovorody» : zbirnyk naukovyh prac'*. [Humanitarian Edition of State Institution of Higher Learning “Pereyaslav-Khmelnysky Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University”: A Collection of Scientific Works] – Number 35. – Pereyaslav-Khmelnysky, 2014.
URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7918>
14. Stavropolsky Y. V., Qualitative Content-Analysis of Newspaper Features on Identity in the Russian Press / Y. V. Stavropolsky // Intellectual Archive, 2014. – January. – Volume 3. – Number 1. – Toronto: Shiny Word Corp. – P. 89–94.

Translation of the Title, Name and Abstract to the Author's Language

УДК 378:001.99:32.019.5-042.3:070(477)85/91«19»

Коноваленко Ю. В. *Подолання пропагандистського і політичного підходів у поданні зарубіжного досвіду підготовки майбутнього вчителя на сторінках українських педагогічних часописів, у так звану пору «плюралізму та гласності»(1985–1991 рр.).*

Проаналізовано зміни та особливості у висвітленні педагогічного досвіду зарубіжних країн на сторінках періодичних педагогічних видань у часи підрадянської України, але перебудовного періоду (1985–1991), коли в друкованих засобах масової інформації почали простежуватися тенденції подолання політичного і пропагандистського підходів у змісті публікацій. Виявлено педагогічні можливості застосування закордонних інновацій, запозичених з преси, в практиці підготовки майбутнього вчителя у період динамічних політичних перетворень описуваного періоду.

Ключові слова: педагогічна періодика, газети, журнали, рубрики, публікації, зарубіжний досвід, підготовка вчителів, педагогічна практика, перебудовний період, концепції.